

Ηλεκτροπαραγωγή & Περιβάλλον στη Νοτιοανατολική Ευρώπη

των Αλέξη Πραμαγγιούλη και Σοφίας Παπαγεωργίου *, Φεβρουάριος 2007

Η ενέργεια αποτελεί τομέα ζωτικής σημασίας για την ανταγωνιστικότητα και οικονομική ανάπτυξη της Ευρώπης. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) τα τελευταία χρόνια βρίσκεται απέναντι σε νέες προκλήσεις, θέτοντας την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης και των αρχών της αειφόρου ανάπτυξης ως βασικό προσανατολισμό στην ενεργειακή πολιτική. Η πρόσφατη προεδρία του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Βρυξέλλες 8/9 Μαρτίου 2007) στηρίζει την ενάσκηση της αειφόρου ενεργειακής πολιτικής, κρίνοντας πλέον απαραίτητη την ενιαία προσέγγιση της ενεργειακής και κλιματικής πολιτικής της ΕΕ στη βάση τριών στρατηγικών στόχων:

- αύξηση της ασφάλειας τροφοδοσίας
- διασφάλιση της ανταγωνιστικότητας των Ευρωπαϊκών οικονομιών και της επάρκειας ενέργειας σε αποδεκτές τιμές
- προαγωγή της περιβαλλοντικής αειφορίας και της μάχης εναντίον της κλιματικής αλλαγής.

Για την επίτευξη των στόχων της ευρωπαϊκής πολιτικής για την Ευρώπη (ΕΠΕ) εγκρίθηκε ένα συνολικό ενεργειακό πρόγραμμα δράσης για την περίοδο 2007-2009, το οποίο θέτει ένα σύνολο μέτρων που στοχεύουν στην αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, την αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ, την ανάπτυξη της ενεργειακής τεχνολογίας, καθώς και μέτρα για τη εξασφάλιση του εφοδιασμού και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων. Κεντρικό στοιχείο της ΕΠΕ αποτελεί η αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, με δέσμευση μείωσης των εκπομπών αερίου του θερμοκηπίου κατά 20% τουλάχιστον ως το 2020 σε σχέση με το 1990. Στο στόχο αυτό λαμβάνεται υπόψη η διαφορετική κοινωνικοοικονομική κατάσταση των κρατών μελών, και οι αναγκαίες διαφοροποιήσεις που αυτή ή οι αντικειμενικές συνθήκες επιβάλλουν.

Η εφαρμογή της πολιτικής που αντιπροσωπεύουν οι παραπάνω θέσεις θα έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο σε επίπεδο των χωρών της ΕΕ, αλλά και στις χώρες της ΝΑ Ευρώπης (Σερβία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, UNMIK), αφού οι τελευταίες δεσμεύονται μέσω της Συνθήκης της Ενεργειακής Κοινότητας της ΝΑ Ευρώπης (Οκτώβριος 2005) να εφαρμόσουν το κοινοτικό Κεκτημένο στους τομείς Ενέργειας και Περιβάλλοντος.

Το κοινοτικό Κεκτημένο για το περιβάλλον περιλαμβάνει τη συμμόρφωση με τις επιταγές του πρωτοκόλλου του Κιότο, την εφαρμογή της κοινοτικής οδηγίας για τον ολοκληρωμένο έλεγχο και πρόληψη της ρύπανσης και διαφόρων οδηγιών σχετικών με την ενέργεια και το περιβάλλον, όπως η μείωση του περιεχόμενου θείου στα υγρά καύσιμα και ο περιορισμός των αέριων εκπομπών των μεγάλων εγκαταστάσεων καύσης. Παράλληλα θεσπίζεται το κοινοτικό Κεκτημένο για την προαγωγή της χρήσης ΑΠΕ στην εσωτερική αγορά ηλεκτρισμού και την ορθολογικότερη χρήση της ενέργειας.

Είναι προφανές ότι οι παραπάνω υποχρεώσεις δημιουργούν σημαντικούς περιορισμούς στην ανάπτυξη των εθνικών αγορών ηλεκτρισμού στις χώρες της περιοχής, αφού έρχονται

σε αντίθεση με τις έντονα αυξανόμενες ανάγκες ηλεκτροπαραγωγής που θα πρέπει να τροφοδοτήσει την οικονομική τους ανάπτυξη και σύγκλιση με την ΕΕ. Οι πλέον αισιόδοξες εκτιμήσεις για την εξέλιξη της ζήτησης στην περιοχή διαπιστώνουν την ανάγκη μέσης ετήσιας αύξησης της εγκατεστημένης ισχύος κατά 700 MW μέχρι το 2020. Σήμερα, σύμφωνα με τα κριτήρια που ενεργοποιούν επενδύσεις στο απελευθερωμένο ενεργειακό τοπίο της περιοχής, οι πλέον οικονομικές λύσεις περιορίζονται στις πυρηνικές, λιγνιτικές ή ανθρακικές μονάδες, καθώς και μονάδες φυσικού αερίου, με τεχνολογία συνδυασμένου κύκλου. Οι δυνατότητες επενδύσεων σε ΑΠΕ είναι πολύ μικρές και δεν θεωρούνται ακόμα οικονομικά ανταγωνιστικές έναντι των συμβατικών θερμικών. Μάλιστα, προβλέπεται ότι στο μίγμα των εγκαταστάσεων ηλεκτροπαραγωγής στην περιοχή το 2020, εκείνες που θα λειτουργούν με στερεά ορυκτά καύσιμα θα ξεπερνούν το 55%.

Η συνέπεια για τις χώρες της περιοχής είναι η χάραξη πολιτικής στη στενή λογική του διλήμματος: φτηνή ενέργεια, που θα τροφοδοτήσει ταχείς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, με σοβαρό κόστος για το περιβάλλον της χώρας, ή ακριβότερη ενέργεια, και πιθανώς αύξηση της εξάρτησης από εισαγωγές, προκειμένου να προστατευθεί το περιβάλλον; Το παράδειγμα του Κοσόβου είναι χαρακτηριστικό: ο σημαντικότερος οικονομικός πόρος του Κοσόβου είναι ο λιγνίτης, που οι ποσότητες και τα χαρακτηριστικά του επαρκούν για τροφοδοσία νέων μονάδων ηλεκτροπαραγωγής συνολικής ισχύος πάνω από 3000MW, που ξεπερνά κατά πολύ το επίπεδο εγχώριας ζήτησης, αλλά που μπορεί να τροφοδοτήσει τις άλλες αγορές της περιοχής με ανταγωνιστικό κόστος (το αν υπάρχει και πόσο διασφαλίζεται το ουσιαστικό όφελος της οικονομίας του Κοσόβου από μια τέτοια επένδυση δεν εξετάζεται εδώ). Βέβαια, η ανάπτυξη τεράστιων ορυχείων και μεγάλων λιγνιτικών σταθμών στην περιοχή, αφενός δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους για τον πληθυσμό του Κοσόβου που πρέπει να προστατευθεί από τις άμεσες και μακροχρόνιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις της κατασκευής και λειτουργίας τους, κι αφετέρου έρχεται σε αντίθεση με τους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ για την κλιματική αλλαγή και την αειφόρο ανάπτυξη.

Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας δημιουργεί συνθήκες ανταγωνισμού αντικρουόμενων συμφερόντων σε όλο το κύκλωμα παραγωγής, μεταφοράς, διανομής, προμήθειας, που εκτείνονται πέρα από τα εθνικά σύνορα και καταλήγουν σε ανάγκη ρύθμισης εξ αιτίας των ατελειών της αγοράς και λόγω της ανισοβαρούς κατανομής των δυνάμεων που λειτουργούν στις εθνικές και τις περιφερειακές αγορές.

Σε μια οικονομία που βασίζεται στις δυνάμεις του ανταγωνισμού και που το κόστος της προστασίας του περιβάλλοντος δύναται τελικώς να επιβαρύνει στο σύνολο τους τελικούς καταναλωτές απαιτούνται αποτελεσματικά μέτρα για τον ασφαλή ενεργειακό εφοδιασμό όλων των καταναλωτών με προσιτό κόστος και, με παράλληλη προστασία του περιβάλλοντος και προαγωγή υγιούς ανταγωνισμού στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας. Στη βάση αυτή, η ενεργειακή πολιτική για την Ευρώπη (ΕΠΕ) στηρίζεται σε μια δέσμη μέτρων και κανόνων για την ανάπτυξη των τεχνολογιών χαμηλής χρήσης άνθρακα, την κατάργηση των εμποδίων για την ενεργειακή απόδοση, καθώς και μέτρα για ενημέρωση, εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση. Η εφαρμογή των μέτρων θα τονώσει τις προσπάθειες για αύξηση της εκμετάλλευσης του διαθέσιμου δυναμικού ΑΠΕ, βελτίωση της συμβολής στη μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, καθώς και βιώσιμη εκμετάλλευση των εγχώριων συμβατικών ορυκτών πόρων και μείωση της ενεργειακής εξάρτησης αλλά και ανάπτυξη

των εθνικών βιομηχανιών. Ο απώτερος στόχος της ένταξης του περιβαλλοντικού κόστους της ηλεκτροπαραγωγής στο τελικό κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας, που συνιστά πρωταρχικό στοιχείο της αειφόρου ανάπτυξης, αποσκοπεί να δοθούν ισότιμες δυνατότητες των ενεργειακών επιλογών στην αγορά, και συνάμα οι καταναλωτές να καλύπτουν το κοινωνικό κόστος των επιλογών τους. Από την άλλη πλευρά είναι βέβαιο ότι η ένταξη του περιβαλλοντικού κόστους στις τιμές, μέσω της περιβαλλοντικής φορολογικής μεταρρύθμισης, της εμπορίας ή άλλων ρυθμιστικών μέτρων, είναι μια μακροχρόνια διαδικασία και η αποτελεσματικότητά της για το περιβάλλον μένει να διαπιστωθεί.

Παράλληλα, το Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή, μεταξύ άλλων:

- να επιβάλει επιπλέον εναρμονισμό των αρμοδιοτήτων και ενίσχυση της ανεξαρτησίας των εθνικών ρυθμιστικών αρχών και
- να εκπονήσει μαζί με τα Κράτη Μέλη μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες προβλέψεις προσφοράς και ζήτησης ηλεκτρισμού, και να αναγνωρίσει τις επιπρόσθετες επενδύσεις που απαιτούνται για την ικανοποίηση των στρατηγικών αναγκών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η παραπάνω θέση δείχνει μια στροφή του Συμβουλίου προς την επιβολή περισσότερου συντονισμού και την εφαρμογή εντονότερου κεντρικού ελέγχου και σχεδιασμού, αφού η αγορά και η αποκεντρωμένη ρύθμιση δε φαίνεται να έχουν την αποτελεσματικότητα που αναμενόταν, ιδιαίτερα στην εξοικονόμηση ενέργειας και την προστασία του περιβάλλοντος. Αντίθετα, η ορθολογικοποίηση των τιμολογίων και η μείωση των τιμών ενέργειας, σαν αποτέλεσμα του ανταγωνισμού, όπου αυτή συνέβη, συχνά προκάλεσε αύξηση της κατανάλωσης κάποιων κατηγοριών καταναλωτών, ή έστω καθυστέρηση της εξοικονόμησης.

Ο ρόλος των ρυθμιστικών αρχών και η ανάγκη ολοκληρωμένης θεώρησης, εκ μέρους τους, της σχέσης ενέργεια-περιβάλλον είναι κρίσιμος στο παρόν στάδιο ανάπτυξης των αγορών ενέργειας και είναι απαραίτητο να μελετηθεί έγκαιρα και ολοκληρωμένα η παρέμβασή τους και η σχέση τους με τον κεντρικό πολιτικό σχεδιασμό.

** Ο κ. Αλέξης Πραμαγγιούλης είναι Σύμβουλος Ενεργειακού Σχεδιασμού και η κα Σοφία Παπαγεωργίου είναι Σύμβουλος Περιβάλλοντος στην εταιρία LDK Consultants*